

ABD'nin Suudi Arabistan-İran İşbirliğine Dayalı Körfez'de Güvenlik Politikası: “Çifte Sütun” Politikası

Hafız Mammadov*

Öz

Ortadoğu'da uzun süre etkisi hissedilen İngiltere'nin İkinci Dünya Savaşından sonra kademeli olarak bölgeden çekilmeye başladığı görülmektedir. İngiliz hükümeti, özellikle ekonomik kriz gibi bazı nedenlerden dolayı 1960'ların sonlarına doğru Basra Körfezi'ni terk etme kararı aldı. Kimilerine göre vicdani bir sürecin sonucu olan bu çekilme, Körfez'de ciddi bir güç boşluğunu beraberinde getirmiştir. Bölgede etkili olmayı amaçlayan Sovyetler Birliği'nin bu boşluğu dolduracağından endişelenen Amerikan yönetimi, bölgenin iki önemli gücünü, İran ve Suudi Arabistan'ı Sovyet Komünizmi tehdidine karşı işbirliğine teşvik etti. Bu işbirliği ve güvenlik politikası bölgede “Çifte Sütun” politikası adı altında uygulanmaya başlandı. Başkan Richard Nixon döneminde uygulanan bu güvenlik politikası bölge ülkelerine silah temini yoluyla bu ülkelerin güvenliklerini sağlamayı hedefliyordu. “Çifte Sütun” politikası Amerikan Başkanları Gerald Ford ve Jimmy Carter döneminde de devam ettirildi. Bu çalışma “Çifte Sütun” politikasına giden süreci, Başkan Nixon'un Körfez bölgesine yönelik değişen dış politika algısını ve dolayısıyla “Çifte Sütun” politikasını ele almaktadır. Ayrıca bu politikanın önemli sacayağını oluşturan İran'ın Körfez güvenliğinde oynadığı rol, zaman içerisinde ortaya çıkan kırılmalar, Ford ve Carter döneminde bu politikanın nasıl işlediği ve bölgeye silah temini süreçleri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Körfez Güvenliği, İran, Suudi Arabistan, Çifte Sütun Politikası, ABD, Silah Satışı

* YL Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü, hafizmammadov1993@mail.ru

The USA Security Policy in the Gulf Based on Saudi Arabia-Iran Cooperation: The “Twin Pillars” Policy

Hafiz Mammadov*

Abstract

It seems that Britain, which has long been effective in the Middle East, started to gradually withdraw from the region after the Second World War. The British Government took decision to leave the Persian Gulf in the end of the 1960s, due to some reasons, especially economic crisis. According to some, this withdrawal, which is the result of a conscientious process, brings with it a serious power vacuum in the Gulf. Concerned that the Soviet Union, which planned to be effective in the Gulf, would fill this void, the United States administration encouraged the two major powers of the Gulf, Iran and Saudi Arabia, to cooperate against Soviet Communist threat. This cooperation and security policy has been implemented in the region under the name of the “Twin Pillars” policy. This security policy, which was put into effect during President Nixon’s era, aimed to provide security of the regional countries by selling weapons to these countries. The “Twin Pillars” policy was maintained during the American Presidents Gerald Ford and Jimmy Carter. This study aims to discuss the process leading to the “Twin Pillars” policy, the changing perception of President Nixon’s foreign policy towards the Gulf region and finally the policy of the “Twin Pillars” policy. In addition, the role of Iran in the Gulf security which constitutes a significant part of this policy, the breakdowns in the “Twin Pillars” policy, how this policy works during the period of President Ford and President Carter, and the process of arms deployment to the region will be examined.

Keywords: The Persian Gulf Security, Iran, Saudi Arabia, The Twin Pillars Policy, The USA, Sale of Weapons

---

* Master’s Student, Sakarya University, Middle East Institute, hafizmammadov1993@mail.ru

1. Giriş

Bugün Körfez ülkeleri dünyada kanıtlanmış petrol rezervlerinin yaklaşık olarak % 47'sine (798,2 milyar varil), doğal gaz rezervlerinin % 42.5'ine (79.3 Trilyon m³) sahiptir.¹ Bunun yanı sıra Körfez'in önemli stratejik konumu onu, 17. yüzyılın başlarında Batılı devletlerin güç mücadelesi yaşadığı bölgelerden biri haline getirmiştir. Bu güç mücadelesinden galip ayrılan Birleşik Krallık, İkinci Dünya Savaşı sonrası Arap ülkelerinde yükselen milliyetçi akımların etkisi ile Ortadoğu'nun genelinde güç kaybetmeye başladı. 1956 yılında Mısır ile yaşanan Süveyş Krizi ve 1965'ten itibaren İngiltere ekonomisinin çalkantılı bir döneme girmesi, Ortadoğu genelinde İngilizlerin tutunmasını zorlaştırdı. Diğer taraftan Körfez'e kıyısı olan Irak'ta 1968 yılında Baas partisinin iktidara gelerek Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ile iyi ilişkilere sahip olması, Umman ve Yemen'de ilerleyen süreçte komünist grup ve akımların ortaya çıkışı SSCB tehdidinin Körfez bölgesinden uzak olmadığının göstergesiydi.

İkinci Dünya Savaşı sonrası Amerika Birleşik Devletleri (ABD) savaş öncesine göre Ortadoğu'ya yönelik daha aktif bir politika izlese de sırf Körfez bölgesindeki çıkarlarını korumak için herhangi bir strateji uygulamamıştır. Fakat Richard Nixon'un 1969 yılında başkanlık görevine gelmesiyle Amerikan yönetimi Körfez güvenliğine büyük önem vermeye başladı. İki kutuplu dünya sisteminin hâkim olduğu bu dönemde SSCB, Körfez'de Batı etkisini yok etmek ve bölgeyi kendi etkisi altına alma yönündeki çabalarına Amerikan yönetimi "Çifte Sütun" politikasını devreye sokarak yanıt vermiştir. Körfez'de Amerikan çıkarlarını güvence altına almak amacıyla Başkan Nixon "Çifte Sütun" politikası çerçevesinde hem İran'a hem de Suudi Arabistan'a silah satışı yaparak, olası bölgesel tehdit ve sorunların çözümü için ABD müdahalesi olmadan bu iki ülkenin harekete geçmesini ve bölgenin güvenliğini sağlamasını amaçlamıştır. Zira Nixon'un selefi Başkan Johnson döneminde uygulanan yanlış dış politika sonucu ABD, Vietnam bataklığına saplanarak ağır bir bedel ödemiş ve bu yanlış düzeltmek hiç de kolay olmamıştı. Başkan Nixon'un adı ile bilinen Nixon Doktrininin Körfez ayağı "Çifte Sütun" politikasının başlıca hedefi, bölgede SSCB ve komünizm genişlemesini engellemektir.

---

¹ BP Statistical Review of World Energy, 65. baskı, 2016, s. 6, 20

“Çifte Sütun” politikası İran ve Suudi Arabistan üzerine kurulu bir politika olmasına rağmen, ABD yönetimi daha kalabalık nüfusa sahip ve Körfez’in en güçlü devleti olmayı hedefleyen İran Şahı Muhammed Rıza Pehlevi’ye öncelik vererek bir nevi bu ikili arasında da kısmi bir tercih yapmıştır. Dolayısı ile İran bu politikanın güçlü halkası iken, Suudi Arabistan zayıf halkasını oluşturmaktaydı. Başkan Nixon döneminde başlatılan “Çifte Sütun” politikası ABD Başkanları Ford ve Carter tarafından devam ettirilse de İran İslam Devrimi ile bu politika son bulmuş oldu.

2. İngilizlerin Körfez’den Çekilmesi ve Körfez’de Yeni Dönem

İngiltere’nin Körfez’e ilk gelişi amacı ticari pazar arayışı ve bölgede Avrupalı rakiplerinin üstünlüğünü yok etmektir. 1600 yılında İngiliz Doğu Hindistan şirketi kurulmuş ve buradan da İran’la ticari ilişkilere başlanmıştır. 1617-1618 yıllarında İran’ın Şiraz ve İsfahan şehirlerinde ilk İngiliz fabrikaları kurulmuş ve 1622 yılında Bandar Abbas’ta İngiltere kendisinin bölgedeki ilk ticari merkezini inşa etmiştir.² İngilizler Körfez’e yerleşmeye başladığı yıllarda Avrupalı diğer güçlerle; Portekizliler, Hollandalılar ve Fransızlarla rekabete girdiler. Portekizlilerin 17. yüzyılın ortalarına doğru Körfez’de giderek etkisini kaybetmesi İngiltere’nin bölgeye yönelimi ve ilgisini daha da artırdı. İlerleyen süreçte Batılı diğer güçlerin de bölgede etkisinin kırılmasıyla İngiltere büyük avantaj sahibi oldu. İngiltere’nin Körfez’de başlıca çıkarlarından birisi de ticaret gemilerinin bölgede herhangi bir sorun veya engellemelerle karşılaşmamasıydı. Fakat 18. yüzyılın sonları ve 19. yüzyılın başlarında Hürmüz boğazını kontrol eden el-Kavasim ailesi İngiltere ile bazı sorunlar yaşamaktaydı. Bu ailenin başlıca gelir kaynağı boğazdan geçen gemilerden vergi almaktı. İngiltere’nin bu vergiyi ödemeyi reddetmesi sonucu boğazdan geçen gemilerine el-Kavasim yönetimi tarafından baskınlar düzenlenmiş ve bir çok İngiliz gemisi durdurulmuştur. Yaşanan bu olaylar İngilizler tarafından “korsanlık” olarak değerlendirilmiş ve 1820 yılında Britanya Hindistanı’ndan donanma gönderilerek Rasu’l-Heyme’deki el-Kavasimlere ait donanma yok edilmiştir. Bununla da bölgede İngiliz hegemonyası başlamış oldu.³ İngilizlerin

---

² Lawrence Potter (ed.), J. E. Peterson, *The Persian Gulf in History*, New York: Palgrave Macmillan 2009, s. 278.

³ James Onley, “Britain’s Informal Empire in the Gulf, 1820-1971”, *Social Affairs*, 2005, 22(87), s. 31.

bölgeye bu deniz seferi biter bitmez Umman kıyısındaki bütün yöneticileri “Genel Antlaşma” adı altında korsanlıkla mücadele antlaşmasını imzalattı. Bu anlaşma ile Körfez’deki Arap yöneticiler 150 yıl daha İngiltere’nin bölgede varlığına yol açacak diğer anlaşmaları kabul etmiş oldular. Hiç şüphesiz bu anlaşmalardan en önemlisi Britanya’nın Körfez’deki yöneticilerle “Deniz Savunma Antlaşmaları” imzalamasıdır ki, ilk imzayı atanlar da 1835 yılında Ebu Dabi, Dubai ve el-Kavasim liderleri olmuştur. İngilizler 1861’de Bahreyn, 1899’da Kuveyt ve 1916’da Katar’la aynı antlaşmayı imzalamıştır.⁴

İkinci Dünya Savaşı’na kadar Körfez’de en önemli güç olan İngiltere, savaşın bitmesi ile galip devletler sırasında yer alsa da savaştan ağır kayıplarla çıktı. Fakat 1947’de Hindistan’ın bağımsızlığını kazanması ve 1956 yılında Süveyş Krizi sonrası yaşanan dönüşüm süreci de İngiltere’nin Körfez’deki etkisini kıramamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Britanya’nın Şerca’da ve Bahreyn’de birer ordu garnizonu ve Kraliyet hava kuvvetlerine ait birer merkezi bulunuyordu. Bunun yanı sıra Bahreyn’de küçük bir deniz donanmasına da sahipti. Ebu Dabi yerel savunma güçleri, Umman askeri ve polis güçleri İngiltere tarafından idare ve finanse ediliyordu.⁵ Bu askeri üssler Avrupa’daki İngiliz ordusu ile Hint Okyanusu arasında bağ kurmakla kalmıyor, Körfez’deki Britaniya çıkarlarını da güvence altına alıyordu. Fakat bu politikada 1964 yılında İşçi Partisi’nin lideri Harold Wilson’un Başbakan olmasıyla ciddi değişime gidildi. 1965 yılının başlangıcında partinin sağ kanat parlamento üyeleri Britanya’nın Asya’daki “kolonilerine” son vermeyi önerdiler. Wilson hükûmeti başlangıçta yapılan baskılara dirense de 1966 yılında 1 sene içinde Aden’deki İngiliz askeri üssünü kapatacaklarını duyurdu. Bu dönemde İngiltere himayesinde olan Güney Arabistan Federasyonu’nun 1967 yılında çökerek Güney Yemen Halk Cumhuriyeti adını alması, bölgedeki İngiliz nüfuzuna önemli bir darbe indirmiş oldu. Yeni kurulan bu devlet 1969 yılında ismini Yemen Halk Demokratik Cumhuriyeti olarak değiştirdi ve SSCB yönlü politikalar izlemeye başladı.⁶ Bundan önce 1958 yılında Irak Devrimi ile İngiltere

⁴ James Onley, *Britain and the Gulf Shaikhdoms, 1820-1971: The Politics of Protection*, Qatar: Center for International and Regional Studies 2009, s. 3.

⁵ Shohei Sato, “Britain’s Decision to Withdraw from the Persian Gulf, 1964–68: A Pattern and a Puzzle”, *Imperial and Commonwealth History*, 2009, 37(1), s. 100.

⁶ Gregory Gause, *The International Relations of the Persian Gulf*, New York: Cambridge University Press 2010, s. 18.

bir süre sonra Irak'tan da çekilmek mecburiyetinde kalmıştı. O dönemde İngiltere'nin ekonomik sorunlarla karşılaşması ve İngiliz sterlininin ciddi değer kaybetmesi İngiltere'nin bölgeyi terk etmesini hızlandırdı. 1967 yılında İngiliz sterlini dolar karşısında 2. 80'den 2. 40'a kadar geriledi. İngiliz hükûmeti yaşamış olduğu ekonomik sorunları çözmek için Uluslararası Para Fonundan borç para aldı ve Fonun talebi doğrultusunda hükûmet harcamalarında ciddi kesintilere gitti.⁷ Kemer sıkma politikalarının bir parçası olarak Wilson hükûmeti Britanya'nın Körfez, Singapur ve Malezya'dan 1971 yılının sonuna kadar çekileceği taahhütünde bulundu. Buna karşılık Ebu Dabi yöneticisi şeyh Zeyd bölgede İngiliz askeri varlığının bütün maliyetini karşılayabileceğini Britanya elçisine bildirerek İngilizlerin bölgeden çekilmemesi yönünde irade sergilemiştir. O dönem İngiltere'nin Körfez'de askeri varlığının yıllık maliyeti 12 milyon pound sterlin değerinde idi. Bu maliyete rağmen Körfez ülkeleri Britanya'nın enerji ihtiyacının yarısını karşılamaktaydı.⁸

İngilizlerin Körfez'i terk etme nedeni olarak 1967 yılının Ekim ayında Aden'i terk etme mecburiyetinde kalması ve İngiliz hükûmetinin ciddi ekonomik krizle yüzleşmesi gösteriliyor. İngiltere 1968 yılının Ocak ayında Süveyş'in doğusunu terk edeceğini açıkladı.⁹ Wilson hükûmetinin ekonomik krizle baş edebilmesi için Güneydoğu Asya ve Körfez'deki bütün askeri birlikleri çekmek zorunda kaldığı fikri ağır bass da bunu farklı yönde yorumlayanlar da var. Kimilerine göre de İşçi Partisinin hem Süveyş hem Körfez'den çekilme nedeni emperyalizm karşıtı ideolojiye sahip bir parti olmasından kaynaklanıyordu. Yani bu çekilme planlı şekilde idi ve vicdani bir sürecin sonucuydu.¹⁰

Uzun süre Körfez ülkelerinin istikrarı ve rejimlerinin güvenliğinde kilit rol oynamış olan İngiltere'nin bölgeyi terk etmesi sınır anlaşmazlıkları başta olmakla bazı sorunları da beraberinde getirdi. Ayrıca Sovyet Komünizmi

---

⁷ Scott Newton, "The Sterling Devaluation of 1967, the International Economy and Post- War Social Democracy", *English Historical Review*, 2010, 125(515), s. 912.

⁸ Roger Louis, "The British Withdrawal from the Gulf: 1967-71", *Imperial and Commonwealth History*, 2003, 31(1), s. 83.

⁹ Jonathan Kuiken, "Striking the Balance: Intervention versus Non-intervention in Britain's Oil Policy, 1957-1970", *Britain and the World*, 2015, 8(1), s. 21.

¹⁰ Tore Petersen, *Decline of the Anglo-American Middle East 1961-1969*, Brighton: Sussex Academic Press 2006, s. 114.

tehdidi de Körfez ülkeleri yönetimlerini endişelendirmekteydi. Bölgede İngiltere'nin koruması altında olan ve sayıları 9'a varan küçük devletin de geleceğinin ne olacağı belli değildi. İngiliz hükûmeti bu küçük devletleri federasyon yapısına sahip bir devlette birleşmeleri önerisinde bulundu. Aralarında uzun süredir var olan düşmanlığı bir kenara bırakarak Ebu Dabi ve Dubayi emirleri kalıcı bir federasyon projesi için çaba harcamaya başladı. Körfez'in Arap ülkelerinden farklı olarak İran Şahı, Britanya'nın bölgeyi terk etmesini Körfez'de İran'ın konumunu güçlendirmek açısından büyük bir fırsat olarak görmüştür.

İngilizlerin bölgeyi terk etmeye başladığı bir dönemde İran Şahı, Bahreyn'in tarihi olarak İran'ın parçası olduğu yönünde iddialar ileri sürmekteydi. İran'ın bu iddialarına karşılık Suudi yönetimi Bahreyn'i destekledi. Bununla da bölgedeki anlaşmazlıklar kendini göstermiş oldu. İran'ın Körfez ülkelerine yönelik toprak iddialarına karşı Nixon yönetimi bu ülkelerin çok daha güçsüz hale gelmesini istemiyordu. Her şeyden önce ABD bölgedeki ticari çıkarlarını ve petrol üretimini göz önünde bulunduruyordu. Diğer yandan bölgede ortaya çıkacak çatışmaların en çok SSCB'nin işine yarayacağını da Amerikan yönetimi biliyordu. ABD'nin o dönemde Körfez petrolü ve bölge ile ticari vergilerden yıllık geliri 2 milyon doların üzerindeydi. Çıkarlarını göz önünde bulundurarak bölgedeki sorunların çözümünde ABD yönetimi istekli görünüyordu. ABD'li yetkililerce Bahreyn anlaşmazlığının sona varması Körfez'de güvenliğin sağlanmasına büyük katkısı olacaktı.¹¹ Ayrıca o dönemde yeni kurulmakta olan Birleşik Arap Emirliği'ne (BAE) Bahreyn'in katılma ihtimaline karşı da İran tarafı sert tepki verdi. Bahreyn ve Ebu Dabi arasında kurulacak yeni devletin Ebu Dabi olmasından dolayı ortaya çıkan anlaşmazlıkların sonucu olarak Bahreyn bu birliğe katılmadı. Buna rağmen İran topraklarına da katılmayan Bahreyn, 1971 yılının 4 Ağustosunda bağımsızlığını ilan etti.¹²

Körfez bölgesinde Suudi Arabistan'ın kendisinin de komşu devletlerle sınır anlaşmazlığı mevcuttu. Suudi yönetimi 9 küçük Arap devletinin bir federasyon olarak birleşmesi fikrini desteklese de Ebu Dabi emirliği ile Buraymi vahası başta olmakla bir kaç bölgede sınır anlaşmazlığı mevcuttu.

---

¹¹ Geoffrey F. Gresh, *Gulf Security and the U.S. Military: Regime Survival and the Politics of Basing*, California: Stanford University Press 2015, s. 97.

¹² Mahmud Şâkir, *Mausûatu Tarihi'l-Halici'l-Arabiyyi*, Amman: Dâru-l-Usûme 2005, s. 861.

Diğer yandan Suudi Arabistan Kuveyt, Irak ve Umman'la da sınır bölgelerinde anlaşmazlıklar yaşamaktaydı.¹³

Körfez ülkeleri arasında var olan sorunlar sadece bunlar değildi. 1961 yılında Britanya'nın Kuveyt'le himayedarlık antlaşmasının bitmesi ile Irak lideri Abdul Kerim Kasım Kuveyt'in tarihen Irak topraklarının bir parçası olduğunu ileri sürmesine karşı Kuveyt Britanya ve Arap ülkelerinden yardım talebinde bulundu. Kuveyt'in Britanya ve Suudi Arabistan'dan destek almasının yanı sıra Arap Ligi'ne (AL) kabul edilmesi bu iddiaların hayata geçmesini engelledi.¹⁴ 1963 yılında Kasım'ın devrilmesi ile iktidara gelen yeni rejim, Kuveyt'in bağımsızlığını ve egemenliğini tanısa da Kuveyt'e yönelik iddialar uzun süre devam etti. 1968 yılında Irak'ta Hasan el-Bekir ve Saddam Hüseyin'in iktidara gelişi, bölgede İngiliz emperyalizmine karşı sert söylemleri Irak ve bölge tarihinde derin izler bıraktı. Zira bu yeni rejim İngiltere'nin Körfez'de önemli müttefikleri olan Arap Monarşilerini ve İran'ı tehdit eden tabirler kullanıyordu. Irak'ın özellikle İran'ın Huzistan vilayetine ve Kuveyt'e yeniden toprak iddialarında bulunması Britanya'nın bölgeden çekilmesinden sonra yeni çatışmaların kaçınılmaz olduğundan haber vermekteydi. Nitekim Britanya'nın Körfez'den tamamen çekilmesinden 10 sene sonra İran-Irak savaşı patlak vermiş, daha sonra Irak Kuveyt'i işgali etmiştir.

Körfez'de gerilimi tırmandıran diğer sorun ise İran ve BAE arasında yaşanan adalar krizi idi. İran yönetimi, Bahreyn iddialarından vazgeçse de Körfez'de Hürmüz boğazına yakın üç adaya olan iddialarından vazgeçmedi. Ebu Musa adası Şerca Emirliği ile İran arasında tartışma konusu iken, Ras el-Heyme Emirliği ile tartışmalı adalar Büyük Tunb ve Küçük Tunb adalarıydı. İngiltere adalar konusunda Emirlikler'den yana tavır koysa da İran bu adaları gerekirse askeri güç kullanarak sahipleneceğini söylemekten bile çekinmiyordu. 30 Kasım 1971 yılında Britanya'nın Emirlikler'le himayedarlık antlaşmasının bitiminden bir gün önce İran ordusu her üç adayı ele geçirdi.

Burada önemli nokta olarak şunun altını çizmemizde fayda var. Britanya'da hükümetin Körfez'den çekilme kararı herkes tarafından olumlu karşılan-

---

¹³ Krista E. Wiegand, "Resolution of Border Disputes in the Arabian Gulf", *Territorial and Maritime Studies*, 2014, 1(1), s. 35-37.

¹⁴ Michael Curtis, *The Middle East: A Reader*, New York: Transaction Publishers 1986, s. 53.

madı. Özellikle Muhafazakâr Parti hükûmetin Süveyş'in doğusundan çekilme planını eleştiriyordu. Haziran 1970'te İngiltere'de iktidara gelen Muhafazakâr Parti ilk önce bu tutumunu sürdürse de eğitim amacıyla askerî güçlerin bir kısmının kalması ve gerektiğinde bu güçleri kullanabilme şartına karşılık bölgeni terk etti.¹⁵ 1971 yılında son İngiliz birlikleri Körfez'den çekildi.¹⁶ Bununla da İngiltere'nin Körfez'den çekilme süreci sona erdi.

İngiltere'nin Körfez'i terk edeceğini açıklamasından sonra bölgede yaranacak güç boşluğunu SSCB'nin doldurmasından endişelenen ABD, bu boşluğu Körfez'de İran ve Suudi Arabistan'ı işbirliğine teşvik ederek Başkan Richard Nixon döneminde "Çifte Sütun" politikasını uygulamaya koymakla doldurmuş oldu.

3. Nixon Dönemi Değişen Körfez Politikası

1969 yılında ABD Başkanı seçilen Nixon, dış politikada ciddi değişimlere giderek farklı bir politika izledi. Bu dönem Körfez'de Komünist etkisinin yayılmasını engellemek Amerikan yönetiminin öncelikleri arasında yer almaktaydı. Nixon, Başkan seçildikten sonra dış politikada değişim sürecini başlattı. Başkan Nixon dış politikanın belirlenmesinde Henry Kissinger'in fikirlerinden etkilenmiş ve ABD milli çıkarlarına öncülük vermiştir. Kissinger'in 1969 yılında ABD Başkanının Ulusal Güvenlik Danışmanlığı görevine, 1973 yılında ABD Dışişleri Bakanı görevine getirilmesi dış politikada ciddi değişimlerin yaşanmasına yol açtı. Nixon döneminde İngilizlerin Körfez'i terk etmesi, Arap-İsrail savaşı, 1973 Petrol krizi gibi bir çok önemli olaylar yaşanmıştır.

Başkan Nixon Temmuz 1969'da Guam adasında yaptığı resmi konuşmasında tarihe Nixon Doktrini ve ya Guam Doktrini olarak geçen ABD'nin yeni politika ve programlarını açıkladı. Nixon'un mesajı netti ve bu mesaj kısa deyimle "Daha fazla Vietnam'a hayır!" (*No More Vietnams*) anlamında idi.¹⁷ Aynı yıl Kasım ayında ulusa seslenişinde üç ana temaya değinen

¹⁵ Şakir, s.860-61.

¹⁶ W. Fain, *American Ascendance and British Retreat in the Persian Gulf Region*, New York: Palgrave MacMillan 2008, s. 172.

¹⁷ J. L. S. Girling, "The Guam Doctrine", *International Affairs (Royal Institute of International Affairs)*, 1970, 6(1), s. 48.

Başkan Nixon, Birleşik Devletler'in her şeyden önce uluslararası anlaşmalardan kaynaklanan tüm yükümlülüklerini yerine getireceğinin altını çizdi. Ayrıca Nixon, ABD'nin müttefik olarak gördüğü devletlere, ya da kendi güvenliği ve çıkarları açısından hayati öneme sahip ülkelere karşı her hangi bir nükleer tehdit oluşursa, bu ülkelere yönelik nükleer koruma sağlayacaklarının sözünü verdi. Son olarak, nükleer saldırı dışında diğer saldırgan tutumlar karşısında ABD'nin anlaşmalardan kaynaklanan yükümlülükleri yerine getirerek askeri ve ekonomik yardımda bulunacağına dikkat çekti. Fakat olası tehdit ve ya saldırıya karşı o ülke kendi güvenliğini sağlaması için kendi insan gücünü kullanmalı olacaktı.¹⁸ Yani, bu doktrin ABD'nin Güneydoğu Asya'daki askeri taahhütlerini azaltmayı öngörüyor ve müttefiklerinin komünizm tehdidine karşı kendi savunmalarını kendi askeri güçleri ile sağlamayı planlıyordu. Buna karşılık ABD müttefiklerine askeri danışma, yardım ve silahla katkıda bulunacaktı.¹⁹ Uygulamaya konulan yeni politikayla ABD artık Komünist olmayan dünyanın polis gücü olmaktan daha çok silah deposu olmayı planlıyordu. Bu doktrinin bir parçası olarak Amerikan yönetimi, Hindişin'den askerlerini geri çekecekti.

Başkan Nixon'un sık sık dile getirdiği terimlerden biri de "Vietnamlaştırma" yöntemi idi. Bu yöntem göre ABD, Vietnam'da desteklediği müttefiklerle bir yerde savaşmak yerine, onlara gereken askeri eğitimi vererek her türlü ekonomik yardımda bulunacak ve askeri varlığını azaltarak en sonda Vietnam'ı tamamen terk edecekti. Nixon'un Doğu Asya ve Pasifik İşlerinden sorumlu Dışişleri Bakan Yardımcısı Marshall Green 1971 yılının başlarında yaptığı bir açıklamasında, Nixon Doktrini ABD dış politikasının özellikle de Doğu Asya politikasının anahtar yönü olarak nitelendirmiştir. Marshall Green'e göre Amerikan yönetimi bu doktrinle yurtdışındaki sorumluluklarını azaltarak bölge halklarını bireysel ve topluca olarak kendi iç savunmalarını sağlamakta daha büyük bir rol üstlenmeye davet ediyordu.²⁰ ABD Nixon Doktrini çerçevesinde sadece Vietnam'da hareket etmemiş, Güney Kore, Filipinler, Tayland gibi komünist saldırganlığa maruz kalan Asya ülkelerinde de bu doktrini uygulamıştır.

---

¹⁸ James E. Dornan, "The Nixon Doctrine and the Primacy of Détente", *The Intercollegiate Review*, 1974, 9(2), s. 83.

¹⁹ Jeffrey Kimball, "The Nixon Doctrine: A Saga of Misunderstanding", *Presidential Studies Quarterly*, 2006, 36(1), s. 59.

²⁰ Yoshimitsu Miyakawa, "U.S. Foreign Policy and Asia in the 1970s: From the Nixon Doctrine to the Carter Doctrine", *Center for American Studies*, 1986, 8, s. 62-63.

4. “Çifte Sütun” Politikasının Uygulanması

Nixon Doktrininin bir ayağı da Basra Körfezi'ni kapsamaktaydı. Körfez'de bu doktrin “Çifte Sütun” Politikası olarak bilinmektedir. Amerikan yönetimi Körfez'in güvenliğini sağlamak için İran ve Suudi Arabistan olmakla bölgenin iki önemli ülkesi üzerinden bu politikayı uygulamayı planlıyordu. Başkan Nixon, Körfez'in “polis gücü” olarak İran'ın ve daha düşük düzeyde Suudi Arabistan'ın buna uygun olduğu kanaatindeydi.²¹ Güneydoğu Asya'da derin bir bataklığa saplanan ABD, Körfez'de aynı hataya düşmek niyetinde değildi. Körfez bölgesinde uygulanacak “Çifte Sütun” politikasının en önemli sütunu olarak İran görülmekteydi. Hem nüfusu, hem de silahlı kuvvetleri İran'ı bölgede başlıca askeri güç olarak daha çok öne çıkmasını sağlıyordu. Suudi Arabistan ise hem mali kaynak açısından hem de İslam-Arap dünyasındaki etkisinden dolayı daha çok istikrarı sağlama görevine üstlenmiş durumdaydı.²²

ABD Başkanı, ABD Dışleri Bakanı ve bir çok yetkili de İngilizlerin Körfez'den çekilmesinden sonra Körfez'in güvenliğini sağlamak adına iki önemli müttefiki olan İran ve Suudi Arabistan'ın ortaya çıkan güç boşluğunu dolduracaklarını ümit ettiklerini 1968 yılından dile getiriyordu.²³ Fakat burada İran ve Suudi Arabistan'ın üstleneceği roller tam olarak net değildi. Ekonomik ve askeri açıdan İran'ın Suudi Arabistan'dan ileride olması “Çifte Sütun” politikasının aktörleri arasında dengenin olmayacağından haber veriyordu.

İngiltere'nin Süveyş'in doğusundan 1971 yılına kadar çekileceğini ilan etmesinden sonra Şah Muhammed Rıza Pehlevi, Körfez'in muhafızı olarak İngilizlerin yerine geçmeyi planlıyordu. İngiltere'nin Körfez'den askeri güçlerini çekeceğini açıkladığı bir dönemde ABD, Vietnam savaşında bataklığa saplanmış durumdaydı. 1967 yılında “6 Gün” savaşı olarak bilinen Arap-İsrail savaşı Amerikan karşıtı Arap milliyetçilerini, Sovyet silahlara yönelmeye iterek durumu daha hassas hâle getirmişti. İngiliz donanmasının bölgeyi terk etmesiyle Nasır devriminin Suudi Arabistan ve Kör-

²¹ Tore Petersen, *Anglo-American Policy toward the Persian Gulf, 1978–1985: Power, Influence and Restraint*, Eastbourne: Sussex Academic Press 2015, s. 11.

²² John P. Miglietta, *American Alliance Policy in the Middle East, 1945-1992: Iran, Israel and Saudi Arabia*, Maryland: Lexington Books 2002, s. 56.

²³ Ben Offiler, *US Foreign Policy and the Modernization of Iran: Kennedy, Johnson, Nixon and the Shah*, Nottingham: Palgrave Macmillan 2015, s. 126.

fez'deki diğer küçük monarşilere sığılabileceğinden endişelenen ABD, bölgenin istikrarı için Batı yanlısı bir garantöre ihtiyaç duymaktaydı. Bu açıdan ABD için en doğru karar İran Şahı idi.

Hakikaten de Şah Muhammed Rıza Pehlevi, 1953 yılından itibaren büyük güç kazanmış, 1963 yılında “Beyaz Devrim”e karşı çıkanları tasfiye etmiş, siyasi rakip olarak gördüğü bir çok Marksist, Milliyetçi ve İslamcıyı ya sürgüne göndermiş ya da hapse atmıştı. Bunun yanı sıra İran Şahı, 1940’lar ve 1950’lerde yaşanan krizlerde kendisini yönlendiren yaşlı, ama iddialı ve soylu devlet adamlarını ve bakanları Batı’da eğitim almış daha genç teknokratlarla değiştirdi. Bunun başlıca nedeni Batı eğitimi almış bu genç teknokratlar Şah’a tehdit oluşturmuyordu. 1967 yılında Başkan yardımcısı iken Nixon, İran ziyaretinde Şah Muhammed Rıza ile görüşü sırasında İran Şahı’nın bölgede liderliğe oynamak istediğini sezmişti. Şah, Nixon’a “ABD’nin başka bir Vietnam’a sahip olmasındansa kendini savunabilecek bir İran’a sahip olması daha iyi” sözlerini söylemiş, Nixon ise 1953 yılında görüştüğü Şah’ın yerine daha kararlı, istekli, güçlü ve kendine güvenen bir Şah kişiliği ile karşılaşmıştı.²⁴ Şah’ın bu önerisi sadece “tavsiye” niteliğinde değildi. Aynı zamanda Şah Ortadoğu’da özellikle de Körfez’de daha büyük etki ve güce sahip olabilmek için Amerikan desteğini arıyordu. Bu bağlamda İran Şahı’nın ilk askeri hedefi Sovyet tehdidine karşı caydırıcı olmak adına savunma niteliğinde idi. Fakat 1960’ların ortasında petrol serveti sayesinde İran ekonomisi ilerledikçe Şah, kendisini bölgesel hegemon olarak görmeye başladı. Şah, bölgede kendisine her hangi bir rakip çıkması için ABD desteğine büyük ihtiyaç duyuyordu.

1968 yılında Irak’ta aşırı ideolojilere sahip Arap Sosyalist Partisi olan Baas Partisi’nin darbe yaparak iktidara gelmesi İran Şahı’nı endişelendirmekteydi. Irak’ta bu yeni iktidar Bağdat’ta kendi iktidarını sağlamlaştırmak ve İran’ın bölgesel üstünlük çabalarına karşı Körfez’deki Arap milliyetçiliğini savunmak için askeri ve ekonomik açıdan yüzünü Moskova’ya döndü. Bu, aynı zamanda ABD ve Suudi Arabistan’da da endişeye yol açtı. Ayrıca Irak’ta SSCB destekli bir rejimin, İran’da ise ABD destekli bir rejimin var olması Körfez’i Soğuk Savaş’ın yaşandığı en önemli bölgelerden biri hâline getirmişti. İran Şahı, SSCB’nin İran’a doğrudan saldırmayacağını

---

²⁴ Roham Alvandi, *Nixon, Kissinger, and the Shah: The United States and Iran in the Cold War*, New York: Oxford University Press 2016, s. 40-41.

düşünmekteydi. Şah'a göre böyle bir adım, SSCB'ni Batı ile savaşa sürükleyebileceğinden Moskova yönetimi, Irak'a destek vermekle daha çok bölgesel bir savaş planlıyordu. İran Şahı, bütün bu endişe ve kaygılarını 1969 yılında ABD'ye yaptığı ziyaret esnasında dönemin ABD Başkanının Ulusal Güvenlik Danışmanı Kissinger'le görüşü zamanı dile getirdi.

İran'ın Körfez'de daha çok ön plana çıkmak arzusu 1969 yılında yeniden gündeme gelen Irak ile yaşadığı Şatt'ül Arap sorunu ile daha da arttı. 1969 yılı Nisan ayında Irak tarafının Şatt'ül Arap üzerinde egemenlik iddiası, yelkenli gemilerde İran bayrağının dalgalandırılmaması talebinde bulunması, aksi takdirde ise gemilerin durdurulacağı tehdidi iki ülke arasındaki gerilimi daha da tırmandırdı. Buna karşılık İran tarafı gemiler durdurulduğu takdirde bunun savaş ilanı anlamına geleceğini ve misli ile karşılık vereceklerini Irak tarafına ilettiler. Gerilen bu ilişkiler karşısında İran, Körfez'in lider ülkesi olmak için ABD desteğinin önemini hissetmişti. Bağdat yönetimini zayıf düşürmek için hem İran Şahı hem de ABD yönetimi Irak'taki ayrılıkçı Kürt gruplara destek verdi. İran Şahı 1975 yılında İran ile Irak arasında imzalanan Cezayir Anlaşmasına kadar Irak'taki Kürt gruplara desteğini devam ettirdi.²⁵

Amerikan yönetimi de bölgeye askeri müdahalede bulunmadan İran ve Suudi Arabistan'ı desteklemekle Irak ve Sovyet tehdidini Körfez'de en düşük seviyeye indirmeyi planlıyordu. 23 Şubat 1970 yılında ABD Başkanı Nixon'un İran Şahı'na gönderdiği mektubunda Şah rejimi ile Suudi Arabistan Kralı Faysal bin Abdülaziz yönetimi arasında oluşan işbirliğini ABD'nin memnuniyetle karşıladığını, Basra Körfezi'ndeki devletler arasındaki işbirliğinin karşılıklı çıkarlara ve özgür dünyanın çıkarlarına dayanması konusunda herhangi bir sorunun olmadığını altını çizirken ABD'nin İran'ın savunma kapasitesini yükseldilmesi için işbirliğine devam edeceğinin de güvencesini vermiş oldu.²⁶ 1970 yılının başlarında İran ve Irak arasında gerilim daha da tırmanca Şah yönetimi, olası bir savaş halinde Amerikan Hava Kuvvetleri uzmanlarının İran'a gönderilmesini istese de ABD yönetimi buna olumlu cevap vermedi. Zira Nixon yönetimi İran'ın bölgede caydırıcı güç olmasını istese de Körfez'de yıkıcı bir savaştan yana değildi.

---

²⁵ Christian Emery, *US Foreign Policy and the Iranian Revolution: The Cold War Dynamics of Engagement and Strategic Alliance*, New York: Palgrave Macmillan 2013, s. 176.

²⁶ <https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/frus/nixon/e4/65034.htm>

Başkan Nixon'un Ortadoğu ve Güney Asya İşlerinden sorumlu Dışişleri Bakan yardımcısı Joseph Sisco, Körfez'e yönelik ABD çıkar ve politikalarını 1972 yılında sıralarken ilk önce bölgenin huzur ve emniyetini sağlamak için düzenli siyasi kalkınma ve bölgesel işbirliğinin Amerikan yönetimi tarafından destekleneceğini ifade etti. Bunun yanı sıra dost ülkelerin içişlerine müdahale etmeden yerel yönetimlerin bağımsızlıklarını sürdürmelerine, barışın sağlanmasına, bölgesel kalkınma ve işbirliğinin gelişmesine ABD'nin katkıda bulunacağını altını çizdi. Sisco konuşmasında İran, Suudi Arabistan, Kuveyt ve bölgenin diğer küçük devletlerinin Körfez'in güvenliği için birbirleri ile sıkı işbirliğine teşvik edileceğine yer vererek Nixon Doktrini gereğince kendi güvenliklerini kendilerinin sağlayacaklarını dolayı yolla söylemiş oldu. Ayrıca İran ve Suudi Arabistan Silahlı Kuvvetlerinin kendi savunmalarını ve bölgesel güvenliği sağlayabilmek için modernize edilmelerine ABD'nin yardıma bulunacağına da değindi.²⁷ Konuşmanın bu kısmı büyük önem taşımaktaydı. Zira bölgenin iki önemli ülkesi olarak İran ve Suudi Arabistan'ın askeri açıdan hazırlanması "Çifte Sütun" diye tanımlanan Körfez'e yönelik politikanın temelini oluşturmaktaydı. Bu iki ülke, Körfez'in ve bölgedeki Amerikan milli çıkarlarının güvenliğini sağlamak açısından ABD'nin "vekilleri" olarak atanıyordu. Bu politika gereğince ABD'nin bölgedeki diplomatik varlığı daha da artırıldı. Ayrıca Bahreyn'de 25 seneye yakın var olan ve dost limanları ziyaret ederek bölgedeki Amerikan çıkarlarını simgeleyen küçük deniz birliği de varlığını sürdürdü. İran Şahı ise bölge dışı bir aktörün İngilizlerin çekilmesinden sonra Körfez'de yaranan güç boşluğunu tam doldurmasını istemiyor, İran'ın bölgenin jandarma gücü olmasının hayalini kuruyordu. 27 Ocak 1968 yılında İran Başbakanı Emir Abbas Hudeyda yaptığı bir basın toplantısında Körfez'e yönelik İran'ın tutumunu şöyle ifade etti:

"Körfez'in en güçlü devleti olarak İran'ın bölgenin güvenliği ve istikrarı ile yakından ilgilenmesi doğal bir meseledir. Körfez kıyısı her hangi bir ülke İran ile işbirliği içinde olmak isterse, İran buna hazırdır. İran bütün gücünü kullanarak Körfez'deki çıkar ve haklarını koruyacaktır ve aynı zamanda Körfez'e her hangi bir dış müdahale edilmesine de izin veremeyecektir."²⁸

---

²⁷ Emile A. Nakhleh, *The Persian Gulf and American Policy*, New York: Praeger 1982, s. 100.

²⁸ Şakir, s.860.

İngilizlerin geride bıraktığı boşluğu doldurmaya istekli olduğu ve gerekli askeri teçhizatı kendi gelirlerinden ödemek istediği için ABD, Şah'a nükleer silahlar dışında silah alımlarında açık kart sunmaya hazırды. ABD'nin politikası "Çifte Sütun" olarak bilirse de Suudi Arabistan İran'dan açık ara geride kalmaktaydı. İran o dönemin en gelişmiş silahlarını ABD'den satın alarak bölgede önemli bir güç haline geldi. İran 1969-1971 yılları arasında ABD'den yıllık 750 milyon dolar değerinde silah alırken 1971 sonrası ABD'den yıllık silah alımına 2 milyar dolardan fazla para harcadı. Sonraki yıllarda İran Şahı, o dönem için çok büyük öneme sahip çok sayıda F-15 avcı uçaklarını da satın alarak İran'ın askeri kapasitesini daha da artırmış oldu. 1973-1978 yılları arası ABD'nin toplam silah satışının üçte biri İran'a yapıldı.²⁹ İran'ın bu kadar silah satın almasına karşılık "Çifte Sütun" politikasının İran ve Suudi Arabistan arasında hakiki bir plan çerçevesinde işlenmesi aslında mümkün değildi. İran ve Suudi Arabistan arasında askeri alanda fark giderek artmaya başladı. 1972 mayısında Başkan Nixon ile İran Şahının görüşmesi sırasında Nixon, İran'a hayati öneme sahip silahları satacaklarının sözünü verdi. İran, ABD'den 1950-1972 yılları arasında silah alımına 1, 5 milyar dolar para harcamış, 1973-1979 yılları arasında bu miktarı 19 milyar doların üzerine kadar çıkarmıştı. Diğer yandan ABD'nin bölgenin küçük Arap devletlerinin güçlendirilmesine yönelik ciddi bir niyeti de yoktu. Suudi Arabistan, 1970'lerde İran'ın çok gerisinde kalmış, Nixon döneminde İran'a verilen önem Suudi Arabistan'a verilmemiş ve askeri alanda ciddi bir ilerleme kayd edememiştir. Yalnız Başkan Carter döneminde Suudi Arabistan yönetimi Hava Kuvvetlerinin güçlendirmeye yönelik bazı kazanımlar elde edebildi. Ama bu kazanımlar İran ile karşılaştırıldığında oldukça azdı ve bölgenin güvenliğinin sağlanmasında iki önemli aktörden biri olarak Suudi Arabistan'ın askeri açıdan gelişmesine ciddi katkı sağlamıyordu.

İran'ın giderek silahlanmaya daha çok para harcamasının arkasında bazı nedenler yatmaktaydı. En önemli nedenlerinden biri 1972 yılında Irak ve Sovyetler Birliği arasında Dostluk Antlaşması'nın imzalanması idi. Ayrıca Irak yönetiminin İsrail'e karşı sert söylemleri de bir çok Arap devletinden destek almasına yol açmıştı. ABD'nin İran'ı silahlandırmayı bölgede izle-

---

²⁹ Mehran Kamrava, *International Politics of the Persian Gulf*, New York: Syracuse University Press 2011, s. 125.

diği stratejinin önemli bir parçası olmasına karşı Irak yönetimi de petrol satışından elde ettiği gelirleri kitle imha silahları satın almaya harcadı.³⁰

İran Şahı savunma harcamalarında da ciddi artışa gitti. 1968-1969 yıllarında savunma bütçesine yönelik Şah'ın harcamaları 496 milyon dolar olmazken, 1971-1972 yılları arası savunma bütçesi 1 milyar 23 milyon dollara çıkmış oldu. İran, ABD'nin yanı sıra Birleşik Krallık'tan uçaksavar füzeleler, İtalya'dan çok sayıda tank ve Fransa'dan tanksavar füzeler satın almıştı. Şah, 1971 yılında Birleşik Krallık'tan o dönemin en son model tanklarından olan 800 adet "Chieftain" tankı satın alarak bölgedeki en önemli rakibi olan ve Sovyet yapımı tanklar kullanan Irak'ı geride bırakmış oldu. İran'ın askeri kapasitesini bu kadar yükseltmesi onu bölgenin caydırıcı askeri gücü olarak önem kazanmasına vesile oldu.³¹

5. "Çifte Sütun" Politikasında İran'ın Önemi

İran'ın daha ön plana çıkma sebeplerine Vietnam savaşında ABD'nin yanında yer alması, Moskova'dan destek alan Irak rejimi ile rekabet içinde olması, Hindistan'a karşı ABD'nin müttefik olarak gördüğü Pakistan'ı desteklemesi ve bütün bunlardan da önemlisi Zufar isya-nının bastırılmasında önemli rol oynamasını göstere biliriz. Ayrıca İran, Körfez bölgesinde "jandarma" rolüne üstlenebilecek en önemli ülke konumundaydı. Bunun yanı sıra Ortadoğu genelinde Arapların ABD ve İsrail karşıtı bir görüşe sahip olmaları da ABD'nin İran'a daha çok önem vermesinin arka-sında yatan nedenlerindendi. Diğer taraftan Suudi Arabistan da bölgede önemli askeri güce sahip olan İran gibi bir devletle işirliği içinde olmaya ihtiyaç duymaktaydı. Özellikle güneybatı komşusu olan Yemen'de süregiden iç savaştan kaynaklanan tehdit, Suudi makamlarını tedirgin etmekteydi. Mısır lideri Cemal Abdül Nasır'ın Yemen'de Suudi destekli Zeydi imamlığını devrip cumhuriyet yanlılarını desteklemek için asker göndermesine karşı Suudi yönetimi de İmam destekçilerine para yardımında bulunarak yanıt vermişti.

---

³⁰ Stephen Pelletiere (ed.), Kenneth Katzman, "Searching for Stable Peace in the Persian Gulf", *Strategic Studies Institute*, 1998, s. 4.

³¹ Faisal bin Salman al-Saud, *Iran, Saudi Arabia and the Gulf: Power Politics in Transition*, New York: I. B. Tauris 2003, s. 74.

Mayıs 1967'de Mısır askeri güçlerinin Yemen'le sınıra yakın Suudi Arabistan bölgelerine saldırısı ile Suudi Arabistan sınır güvenliğinin zayıf ve güçsüz olduğu ve Mısır ordusuna karşı koyamayacağı ortaya çıkmış oldu. Suudi Arabistan yönetimi Şah'ın güçlenmesine şüphe ile baksa da, aslında Mısır'ı dengelemek adına İran'a büyük ihtiyaç duyuyordu. İran'ın askeri gücünün "Çifte Sütun" politikasının diğer ortağı olan Suudi Arabistan'dan çok ileride olması, İran Şahı'nı karşı tarafa güvence vermeğe itmişti. Eylül 1969'da Rabat'taki İslam Zirvesi konferansında Şah, iki ülke arasındaki güvenlik anlaşmasının uygulanması mümkün olmasa da, Suudi Arabistan'a kriz halinde istediği her türlü yardımı sağlayacağına dair Kral Faysal'a güvence verdi. Rabat konferansından sadece bir kaç ay sonra Güney Yemen ordusunun Suudi Arabistan'a saldırması İran-Suudi Arabistan ilişkilerinin sıkılaşmasına yol açtı. Kral Faysal'ın İran'dan yardım istemesi üzerine İran Şahı, Yemenlileri püskürtmek için çok sayıda uçaksavar ve tanksavar füzeleri göndermeyi emr ederek bir nevi "Çifte Sütun" politikasının gerekliliğini de yerine getirmiş oldu. Bunun yanı sıra Şah, Kral Faysal'a İran Hava Kuvvetlerinin Suudi Arabistan'a olası Yemen saldırısına karşı hava koruması sağlayacağına dair de bir güvence vermiş oldu.³² Fakat İran'ın daha da güçlenmesi ve 1971 yılında Körfez'de Emirlikler'le tartışmalı olan üç önemli adayı ele geçirmesi İran ve Suudi Arabistan arasında tarihten gelen karşılıklı güvensizlik ve rekabeti yeniden canlandırdı.

İran ile ABD arasında karşılıklı bağımlılık üzerinden yürütülen ilişkiler kabaca "petrole karşı silah" olarak özetlenebilir. 1969-1979 yılları arasında Şah Muhammed Rıza Pehlevi, 23 milyar doları aşan silahlar sipariş ederken, Suudi Arabistan yönetimi, sadece 3 milyar dolarlık silah, araç ve mühimmat satın alabildi. Böyle bir durumda bu iki ülkenin "Çifte Sütun" politikasının birer parçası olarak eşit derecede olması aslında söz konusu bile olamazdı. İran'ın 1970'li yılların başında yüz elli binin üzerinde bir ordusu, güçlü Hava Kuvvetleri ve Deniz Kuvvetleri mevcuttu. Suudi Arabistan ise Körfez'deki önemli stratejik konumuna rağmen donanma limanına bile sahip değildi ve ordusu otuz bini geçmiyordu.³³

ABD'nin yardımıyla Körfez'in en güçlü devleti olan İran, Batı'ya olan bağlılığını, 1973 yılının başında Umman'da bir Komünist isyanın bastı-

---

³² Roham Alvandi, s.358.

³³ Michael T. Klare, *American Arms Supermarket*, Austin: University of Texas Press 1984, s. 115.

rılmasına verdiği destekle bir daha ispatlamış oldu. Şah, İran'ın sadece ulusal ve bölgesel sorumluluklarının değil, aynı zamanda dünya petrol rezervlerinin % 60'ının koruyucusu olarak dünya çapında önemli role üstlendiğini dile getiriyordu. Bölgede Amerikan çıkarlarını tehdit edebilecek Umman'ın güney bölgesinde, Güney Yemen sınırında yerleşen Zufar eyaletinde çıkan isyan 1965 yılından itibaren giderek daha şiddetli çatışmalara dönüştü. Zufar isyanı olarak da bilinen bu Komünist ayaklanma başlangıçta Çin ve Güney Yemen, daha sonra ise SSCB tarafından desteklendi. 1970 yılında isyancılar Zufar eyalet merkezi olan Selale şehrini ele geçirmesi ve Irak'ın desteği ile aynı yıl "İşgal Altındaki Basra Körfezi'nin Kurtuluşu için Demokratik Cephe" adı altında Umman'ın kuzeyinde yeni bir cephe açması meselenin ciddiyetini gözler önüne serdi. Bu yeni cephe, Umman ve Irak arasında yerleşen bütün rejimleri devirmeyi hedefliyordu. Ayrıca isyancıların İran halkını da kendilerine katılmaya davet etmeleri Şah rejimi tarafından büyük bir tehdit olarak algılandı. İsyancıların faaliyetleri, Basra Körfezi'nin güvenliğini ve Hürmüz Boğazı yoluyla petrol ihracatını tehlikeye altına almaktaydı.³⁴ İsyan, Umman Sultanı Kâbus bin Seyd'in ordusu tarafından bastırılmayınca İran Şahı bölgenin önemli aktörü olarak olaylara müdahale etmeye başladı ve Ağustos 1972 yılında askeri teçhizat Eylül ayında ise helikopter sevkiyatında bulundu. Aynı yılın Kasım ayında İran Şahı, Umman Sultanı'na özel kuvvetler birimlerini göndermekle tavırını net bir şekilde ortaya koymuş oldu. 1973 yılında 1500 İranlı savaşıdan oluşan birlik Zufar'a gönderildi. İranlı askerlerin olaylara müdahalesi isyancıların durdurulmasında büyük paya sahipti. İran Şahı'nın bir nevi kendi gücünü kanıtlamak için Umman'a asker sevkiyatı bir çok Arap devleti tarafından sert dille kınandı. İran ve Umman ise bu sevkiyatı yalanladı. Buna rağmen Şah rejimi Sultan'a desteğini artırdı. Zufar'da İranlı asker sayısı 1975 yılına gelindiğinde 5000'ni bulmuştu. İran askerleri Sultan Kâbus'a bağlı ordu ile birlikte hareket ederek 3000 km² alanı isyancılardan temizleyerek onları geri püskürtebildi. Şah, 1977 yılından itibaren Umman'daki askerlerinin büyük kısmını geri çekse de İran İslam Devrimine kadar bölgede az da olsa İran askeri varlığı sürdü. Zufar isyanı, Körfez'de Suudi Arabistan-İran işbirliğinin gelişmesinde büyük öneme sahipti.³⁵

---

³⁴ Asghar Jafari-Valdani, "The Geopolitics of the Strait of Hormuz and the Iran-Oman Relations", *Iranian Review of Foreign Affairs*, 2012, 2(4), s. 20.

³⁵ James H. Noyes, *The Clouded Lens: Persian Gulf Security and U.S. Policy*, Stanford: Hoover Institution Press 1982, s. 22.

6. “Çifte Sütun” Politikasında Suudi Arabistan

İran'ın güçlenmesinde büyük pay sahibi olan ABD, Suudi Arabistan'ın da askeri kapasitesinin artışı için vaatlerde bulunmuştu. 1970 yılının başında ABD Dışişleri Bakanı William Rogers Suudi Arabistan Silahlı Kuvvetlerinin modernizasyonu dahil çeşitli alanlarda teknik uzmanlık yardımında bulunulacağına dikkat çekti. 1973 yılına gelindiğinde bu program ABD'nin Suudi Arabistan'ı savaş uçakları, hava savunma sistemleri ve diğer gelişmiş silahlarla temin etmeyi kabul etmesine kadar ilerledi. Bu dönem Suudi yönetimi ABD'den F-4 avcı bombardıman uçağı satın almakta çok istekli idi ve Amerikan tarafı da bu uçakları satacağının sinyallerini vermişti. ABD'nin böyle bir karar alması İsrail yetkililerinin endişelerine neden oldu. Zira İsrail, bölgede her hangi bir Arap ülkesinin gelişmiş uçak ve silahlara sahip olmasını istemiyordu ve olası savaş uçağı satışlarını engellemek için çaba sarf ediyordu. İsrail diplomatları gazetecilere verdikleri demeçlerde uçak satışına karşı itirazlarını sık sık ifade ediyorlardı. İsrail'in bu itirazlarına rağmen ABD Dışişleri Bakanlığı uçak satma kararını bir kere daha doğrulayarak bunu, bölge ülkelerinin “meşru güvenlik gereksinimleri” olarak gördüklerine dikkat çekti. Amerikan-İsrail Kamu İşleri Komisyonu (AIPAC) bu satış kararına “Hayret içindeyiz” sözleri ile tepki gösterdi.³⁶

1973 sonbaharında İsrail-Arap savaşının patlak vermesi ABD ile Körfez Arap Monarşileri arasında gelişen ilişkilerin ciddi zede almasına neden oldu. OPEC, 1973 yılında tek taraflı olarak petrol fiyatlarını %70 yükselterek bir varil petrol fiyatını 5. 11 dolar olarak belirledi. Savaş sırasında Amerikan yönetiminin İsrail'e destek vermesine karşılık OPEC'e üye olan Arap devletleri, Aralık 1973'de hem ABD'ye hem de Hollanda'ya petrol sevkiyatında ambargo uyguladılar. Batı ve ABD'nin ekonomik kayblara uğramasıyla Amerikan yönetimi bölgeye askeri operasyonlar yapmayı düşünse de SSCB faktörü bu adımın atılmamasıyla sonuçlandı. Batılı devletler petrol fiyatlarının 4 defadan fazla artarak 20 doların üzerini görmesini engelleyememişti.³⁷ Bu dönemde, ABD altı milyonu ithal edilmek suretiyle günde on yedi milyon varil petrol tüketiyordu. Savaş sırasında

³⁶ Lewis Sorley, *Arms Transfers Under Nixon: A Policy Analysis*, Lexington: University Press of Kentucky 1983, s. 127.

³⁷ Paul Roberts, *The End of Oil: On the Edge of a Perilous New World*, New York: Houghton Mifflin Harcourt 2004, s. 100.

ABD'nin İsrail'e destek vermesine karşı Moskova yönetimi de Suriye, Irak ve Mısır'a askeri ve ekonomik yardımda bulunarak Ortadoğu'da etkisini artırmayı planlıyordu. Ortaya çıkan bu tablo Amerikan yönetimini endişelendirmekteydi. Kissinger ilişkilerin düzeltilmesi için iki defa Suudi Arabistan'a Kral Faisal ile görüşmeye gitti. Petrol ambargosu Mart 1974'e kadar sürdü ve Suudi Kral yapıcı çabadan yana olduğunu açıkladı. Haziran ayında Başkan Nixon'un İsrail, Mısır, Suriye ve Suudi Arabistan'ı kapsayan ziyareti gerilen ilişkilerin yumşamasında önemli katkısı oldu. Amerikan yönetimi, Suudi Arabistan'ı kaybetmek niyetinde değildi. Fakat bu bir gerçek ki, Arap ülkelerinin uygulamış olduğu petrol ambargosu ile petrol ihraç eden ülkelerin nasıl güce sahip olduklarını hem Batılı devletler hem de kendileri anlamış oldular. Bu dönem uluslararası pazara çıkarılan petrolün % 30'undan fazlası Körfez bölgesinin payına düşmekteydi. Japonya, ham petrole olan ihtiyacının % 90'ını, Batı Avrupa ise % 60'ını Körfez'den ithal ediyordu. Burada önemli bir istatistiğe dikkat çekmekte fayda var. Petrol ihraç eden ülkelerin toplam petrol kazançları 1972'de 23 milyar dolardan 1977'de 140 milyar dolara yükseldi.³⁸ İlişkilerin normalleşme aşamasına girmesiyle ABD "Çifte Sütun" politikasına kaldığı yerden devam etti. Richard Nixon'un Ağustos 1974 yılında istifa etmesi ile başkanlık görevine gelen Gerald Ford döneminde Körfez'e yönelik yeni bir strateji ve ya doktrin uygulanmadı.

7. Gerald Ford ve Jimmy Carter Döneminde "Çifte Sütun" Politikası

Ekim 1973'te başkan Nixon tarafından başkan yardımcısı olarak atanan Gerald Ford, Ağustos 1974'te Nixon'un istifa vermesi ile başkanlık koltuğuna gelerek selefinin Körfez'e yönelik politikasında değişime gitmedi. Körfez'in güvenliği ve bölgedeki Amerikan çıkarlarının korunması yönünde uygulanan "Çifte Sütun" politikası Başkan Ford tarafından da devam ettirildi. Başkan Ford, Suudi Arabistan'ı yeniden kazanmak için özel çaba harcadı. Zira Suudi yönetiminin silah satın almak konusunda İngiltere ve Fransa gibi Avrupa ülkelerine de yönelebileceğinden Ford yönetimi haberdardı. Bundan dolayı Ford yönetimi ekonomi, teknoloji, sanayi ve savun-

---

³⁸ Daniel Yergin, *The Prize: The Epic Quest for Oil, Money and Power*, New York: Simon and Schuster 1991, s. 634.

ma alanlarında Suudi Arabistan ile işbirliğini artırma kararı aldı. Haziran 1974'te ABD ve Suudi Arabistan arasında Ekonomik İşbirliği Ortak Komisyonu ve Ortak Güvenlik İşbirliği Komisyonu kuruldu. Bu komisyonların kurulma amacı Suudi Arabistan'ın ekonomik kalkınması ve savunma modernizasyonu için stratejiler geliştirmektir.³⁹ Bu arada, Suudi Arabistan savunma harcamalarında artışa gitti. 1973 yılında savunma harcamaları 0.4 milyar dolar civarındayken, 1974 yılında 1.8 milyara, 1978 yılında ise 10.4 milyar dolara kadar yükseldi.

Gerald Ford, başkanlık makamına geldikten iki gün sonra İran Şahı'na bir mektup göndererek geçmiş politikalarda olduğu gibi ABD ile İran arasında yakın ilişkilerin devam edeceğinin güvencesini verdi. İran Şahı'nın, yeni Başkandan böyle bir güvence almasının ardından ABD ile İran arasında ortak silah üretimi gerçekleştirilmesi için çaba harcamaya başladı. İran ile yapılan ilk ortak üretim sözleşmesi, Bell Model 215 helikopterinin birlikte üretilmesi için 8 Ekim 1974'te (bundan sonra müzakereler devam etmesine rağmen) bir mutabakat zaptı ile geçici olarak düzenlendi. Şah'ın, TOW ve Maverick füzeleri için bir ortak üretim anlaşması imzalamak amacıyla 1974 ilkbaharına kadar uzanan çabaları olumlu bir sonuç vermedi. Her iki durumda da, Pentagon, İran'ın imalatı kolaylaştırmak için yeterli altyapıya sahip olmadığını tespit etmişti. Özellikle ABD ve İran arasında silah ticaretine önem veren Başkan Ford döneminde Körfez'e yönelik herhangi devrim niteliğinde bir politika uygulanmamıştır. O dönem hem Dışişleri Bakanı hem de Ulusal Güvenlik Danışmanı olan Henry Kissinger, Başkan Ford'la 13 Mayıs 1975'te Oval Ofiste görüşmesi sırasında İran Şahı'nın gelecek yıllarda iktidarda kalması durumunda, bölgesel güçler arasında kontrol edici bir güç olmasa da Basra Körfezi'nde istikrarı sağlama açısından en önemli güç olacağına dair hiç bir şüphe olmadığını altını çizdi. Bunun yanı sıra Kissinger, son bir kaç yılda İran'ı Körfez bölgesinde diğer anti-komünist devletlerle özellikle de Suudi Arabistan ile olan işbirliğini yoğunlaştırmaya teşvik etmek, bölgeye yönelik Amerikan politikasında ana nokta olduğuna dikkat çekmekteydi.⁴⁰ Kissinger, kendisinin büyük katkısı ile ortaya çıkan "Çifte Sütun" politikasını Başkan Ford döneminde

---

³⁹ Rachel Bronson, *Thicker Than Oil: America's Uneasy Partnership with Saudi Arabia*, New York: Oxford University Press 2006, s.126.

⁴⁰ Douglas Little, *American Orientalism: The United States and the Middle East Since 1945*, Chapel Hill: The University of North Carolina Press 2008, s.146.

de savunarak bu politikanın devam ettirilmesinin ABD için bölgeye yönelik en yararlı ve doğru politika olduğuna inanıyordu. 1976 yılının sonlarına doğru geldiğimizde, Ortadoğu’da ABD’nin stratejik çıkarları, İngilizlerin bölgeyi terketmeye başlamasından bu yana her zamankinden daha güvenli görünüyordu. Körfez’in her iki yakasında iyi silahlanmış Amerikan yanlısı Müslüman muhafızlar mevcuttu. Başkan Ford yönetimi kendi deyimiyile daha çok Vietnam yıllarından ve 1960’ların sonundan itibaren ABD’de toplumsal ve kültürel karışıklıkların ön plana çıktığı bir dönemde toplumun “iyileştirilmesi” (*healing*) ile akıllarda kalmıştır. Başkan Nixon tarafından uygulanan “Çifte Sütun” politikası ve bu politika çerçevesinde İran’a verilen önem İran İslam Devrimi’ne kadar devam etti. Ford döneminde de ABD’den silah satın alan İran Şahı, “Çifte Sütun” politikasının yine de en önemli aktörü olarak kalmaktaydı. İran’ın 1975 yılında savunma harcamaları 8.6 milyar, 1976 yılında ise 9.5 milyar dolar civarında olmuştur.

Şah Muhammed Rıza Pehlevi’nin önem verdiği meselelerden biri de İran’ı nükleer bir güç yapmaktı. Mart 1970 tarihli Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşmasını imzalayan ABD’nin, nükleer güce sahip bir devlet olarak, diğer ülkelere nükleer silah satışı yapmaması ve nükleer programlarını geliştirmek için yardımda bulunmaması gerekmektedir. Aynı zamanda İran, bu anlaşma gereğince nükleer güce sahip olmayan bir devlet olarak nükleer silahları alamaz veya geliştiremezdi. İran Şahı, 1974-1976 yılları arasında ABD ile nükleer enerji işbirliğini daha da artırdı.⁴¹ Başkan Nixon ile çok iyi kişisel ilişkileri olan İran Şahı nükleer güç olma yolunda büyük çabalar harcamasına rağmen 1972 yılında Nixon, Şah’a nükleer silahların yayılmasının yasak olduğunu ve her iki ülkenin bu yönde 1970 yılında bir anlaşma imzaladığını hatırlattı. Başkan Ford döneminde İran’ın nükleer güç olma arzusuna yeşil ışık yakılmasa da Ford, 1976’da nükleer reaktör yakıtından plütonyum elde etmek için ABD tarafından inşa edilen yeniden işleme tesisini Tahran’a satın alma ve işletme şansı sunan bir direktif imzaladı.⁴²

İnsan hakları konusunda çok hassas olan, 2 Kasım 1976 yılında yapılan başkanlık seçimlerini kazanan ve 20 Ocak 1977 yılında göreve başlayan Jimmy Carter Amerikan çıkarlarını göz önünde bulundurarak Şah’a reform

---

⁴¹ Stephen McGlinchey, *US Arms Policies Towards the Shah’s Iran*, New York: Routledge 2014, s. 97.

⁴² Seyed Hossein Mousavian, *The Iranian Nuclear Crisis: A Memoir*, Baltimore: Carnegie Endowment for International Peace 2012, s.51

konusunda baskı yapmamış ve “Çifte Sütun” politikasını sürdürmüştür.⁴³ Carter yönetimi Körfez politikasıyla ilgili sayısız olumlu brifingin yanı sıra, çok sayıda dış politika uzmanının bu politikaya sıcak bakması ile de statükonun iyi çalıştığına ikna olmuştu. ABD'nin böyle hayati ve hassas bir bölgede üstünlüğünü korumasına yardımcı olan bir politikayı gözden geçirmek ve değiştirmek için görünüşte hiçbir neden yoktu. Başkan Carter “Çifte Sütun” politikasını benimseyerek Körfez'de siyasi istikrarı ve Moskova yönetiminin bölgede etkisini artırma çabasını önlemek adına ABD'nin İran Şahı'na verdiği desteği bir çok kez dile getirdi. 31 Aralık 1977'de Tahran'da Şah'ın Niavaran Sarayında verdiği ziyafette Başkan Carter, Şah yönetimini övmüş, Şah liderliğinde İran'ın dünyanın sıkıntılı bölgelerinden birinde bir “istikrar adası” olduğunu söylemişti.⁴⁴

Carter, İran'ın gelecekteki askeri ihtiyaçlarını belirlemenin daha iyi bir yolunu ve bu ihtiyaçların en iyi nasıl karşılanabileceklerini araştırmak ve şekillendirmek umuduyla Mayıs 1977'de Tahran'a Dışişleri Bakanı (*Devlet Sekreteri*) Cyrus Vance'yi gönderdi. Vance, Carter yönetiminin SSCB'nin Körfez'de nüfuzunu artırma fırsatlarını yok etmek için Şah yönetimi ile yakından çalışmak istediğini ilettili. Carter yönetiminin İran Şahı'na daha önce talep ettiği çok sayıda F-16 savaş uçakları ve AWACS (*Havadan Erken Uyarı ve Kontrol Sistemleri*) elektronik gözetleme uçakları satabileceğini de ifade etti. Haziran ayında başlangıcında İran'a 160 adet F-16 savaş uçağının 3 milyarlık ilk kısmının satışına izin veren yasa tasarısı Kongreden geçti. Fakat Şah bu sayıyı yetersiz bulmaktaydı ve İran'ın savunma sisteminin en az 300 F-16 savaş uçağına ihtiyacı olduğunu altını çiziyordu. Aslında 1977 yılının ilk 6 ayı, Şah için belirsiz bir dönem olmuştur. Fakat 1977 yazında Şah 160 adet F-16 savaş uçağı satın almayı başardı ve aynı zamanda 7 adet AWACS sistemi satın almak için müzakereleri sürdürüyordu. Şu bir gerçek ki, Kongre'den gelecek itirazları öngören Carter yönetimi bu sistemleri İran'a satmakta çok da istekli görünmüyordu. 15 Eylül 1977 yılında Başkan Carter'in İran Şahı'na gönderdiği mektubunda İran'ın istediği savunma ihtiyaçlarını kabul etmek yerine İran'ın silah alımının devam etmesinin daha geniş kapsamlı sonuçlarının değerlendiril-

⁴³ Esra Pakin Albayrakoğlu, “ABD-Körfez İşbirliği Konseyi İlişkilerinde İran Faktörü”, *Uluslararası İlişkiler*, 8(31), 2011, s. 97.

⁴⁴ Bernard Ryan, *Jimmy Carter: U.S. President and Humanitarian*, New York: Infobase Publishing 2006, s.73.

mesi gerektiğini ifade etti.⁴⁵ Buradan da açıkça görüldüğü gibi Şah, Beyaz Saray'da Nixon ve Ford yıllarını nitelendiren siyasi kültürden farklı bir kültürle karşılaşmıştı.

Jimmy Carter başkanlık için yürüttüğü seçim kampanyalarında ABD'nin silah satışlarının azaltacağı sözünü vermiş ve Başkan seçildikten sonra da bu sözünü yenilemiştir. ABD yeni veya önemli ölçüde daha yüksek bir savaş kapasitesi yaratabilecek gelişmiş silah sistemlerinin üçüncü dünya ülkelerindeki ilk tedarikçisi olmayacaktı. Dahası, ABD silahlarına yönelik yurtdışı talebini azaltmak için Carter, Amerikalı diplomatları ABD'li silah firmalarına yabancı alıcılar sağlamak için yardım etmelerinden kaçınmalarına karar verdi. Fakat Başkan Carter, Ortadoğu'yu SSCB'ye kaptırmamak adına bölge ülkelerine silah satışını devam ettirmiştir.

Başkan Carter, “Çifte Sütun” politikasının zayıf kanatı olan Suudi Arabistan'a seleflerinden daha çok önem vermekteydi. Carter'in onaylamasıyla Nisan 1978'de Suudi Arabistan'a 60 adet F-15 savaş uçağı satıldı. Carter yönetimi Ortadoğu'da en önemli müttefiki olan İsrail'in güvenliğini de göz önünde bulundurarak 15 adet F-15, 75 adet F-16 uçakları sattı. Diğer yandan İsrail'le barış sürecine doğru ilerleme ödülü olarak da Carter yönetimi, 50 adet F-5 uçağının Mısır'a satışını yaptı. Özellikle Suudi Arabistan'a silah satışı Kongrede İsrail lobisinin etkisi ile güçlü muhalefetle karşılaştı. İsrail yönetimi de bölgenin Arap ülkelerine silah satışını kendi güvenliği açısından hoş karşılamamaktaydı. Aynı yıl ABD tarafından İran'a yaklaşık 3.5 milyar dolar, Suudi Arabistan'a 1,1 milyar dolar değerinde silah satıldı.⁴⁶

Amerikan yönetiminin Şah rejimini desteklemesine rağmen, Şah'a karşı protestoların İran geneline yayılması ile, 16 Ocak 1979 yılında Şah, ülkesini terk etmek zorunda kaldı. Şah rejiminin devrilmesi ile ABD'nin Nixon döneminde uygulamaya koyduğu “Çifte Sütun” politikası da son buldu. Zira yeni kurulan rejim Batı yanlısı bir rejim değil, tam tersine ABD'nin karşısında olan İslami (Şii) bir rejimdi. Şah rejiminin devrilmesi sonrası SSCB'nin yeniden Körfez'e inme umutları gündeme geldi. Körfez'deki

---

⁴⁵ McGlinchey, s.144.

⁴⁶ Yakub Halabi, *US Foreign Policy in the Middle East: From Crises to Change*, New York: Routledge 2009, s.70

çıkarlarının tehdit altında olduğunu gören Carter yönetimi de bölgeye yönelik yeni politikalar izlemeye mecbur kalmıştır.

8. Sonuç

Avrupalı devletler arasında Körfez'deki güç mücadelesinden galip çıkan İngiltere, İkinci Dünya Savaşı sonrasında bölgedeki nüfuzunu kaybetmeye başlamıştır. 1960'ların ortalarından itibaren İngiltere ekonomisinde bir kriz döneminin yaşanması İngiliz hükûmetinin Körfez'i terk etmesinde en önemli faktör olmuştur. İngilizlerin bölgeyi terk etmeye başladığı bir zamanda ABD'de Başkan seçilen Nixon, sefeli Johnson'dan farklı olarak dış politikada Körfez'e büyük önem verdi. İngilizlerin Körfez'den çekilmesi ile yaranacak güç boşluğunu SSCB'nin değil de ABD'nin bölgedeki müttefiklerinin doldurması gerektiğini planlayan Başkan Nixon, bölgeye yönelik yeni politika uygulamaya koydu. Nixon Doktrini diye tarihe geçen dış politikada uygulanan yeni strateji Körfez'de kendisini "Çifte Sütun" adı ile ortaya koymuş oldu. Sovyet Komünizmi tehdidine karşı Körfez'de uygulanan bu yeni politika bölgenin iki önemli ülkesi olan İran ve Suudi Arabistan'a dayalı bir politika olsa da ABD yönetimi İran'a daha çok önem vermekteydi. Her şeyden önce İran'ın nüfus bakımından Suudi Arabistan'dan çok daha ileride olması, Vietnam savaşında ABD'ye yardımda bulunması ve en önemlisi de İsrail ile iyi geçinmesi İran'a verilen önceliğin arakasında duran başlıca nedenlerdi.

"Çifte Sütun" politikası ABD'nin kendi çıkarlarını korumak adına sırf Körfez'e yönelik uygulamış olduğu ilk politikadır. Bu politika Nixon döneminde uygulamaya konularak Ford ve Carter tarafından da devam ettirildi. İran, "Çifte Sütun" politikası gereğince ister Yemen, isterse de Umman olsun Körfez güvenliğine yönelik tehditleri yok etmek adına askeri güç kullanmaktan çekinmemiştir. Suudi Arabistan ise bu politikanın zayıf halkasını oluşturmaktaydı ve bazen ABD yönetimi ile politikalarında farklılıklar olduğunu görüyoruz. ABD yönetiminin bölgeye yönelik bu güvenlik politikasını uygulamasıyla silah satışında büyük gelir elde ettiği de göz ardı edilmemelidir. İran uzun süre ABD'nin Ortadoğu'da en fazla silah sattığı ülke olmuştur. Bu politika sayesinde İran, Körfez'de başlıca rakip olarak gördüğü Irak'a karşı üstünlük sağlarken, Suudi Arabistan da komşu devletlerden kaynaklanan tehditlere karşı kendini daha çok güvende hissetmiştir. Üç Amerikan Başkanı döneminde uygulanan "Çifte Sütun" politikası İran İslam Devrimi ile sona erdi.

Kaynakça

Asghar Jafari-Valdani, "The Geopolitics of the Strait of Hormuz and the Iran-Oman Relations", *Iranian Review of Foreign Affairs*, 2012, 2(4).

BP Statistical Review of World Energy, 65. baskı, 2016.

Ben Offler, *US Foreign Policy and the Modernization of Iran: Kennedy, Johnson, Nixon and the Shah*, Nottingham: Palgrave Macmillan 2015.

Bernard Ryan, *Jimmy Carter: U.S. President and Humanitarian*, New York: Infobase Publishing 2006.

Christian Emery, *US Foreign Policy and the Iranian Revolution: The Cold War Dynamics of Engagement and Startegic Alliance*, New York: Palgrave Macmillan 2013.

Daniel Yergin, *The Prize: The Epic Quest for Oil, Money and Power*, New York: Simon and Schuster 1991.

Douglas Little, *American Orientalism: The United States and the Middle East Since 1945*, Chapel Hill: The University of North Carolina Press 2008.

Emile A. Nakhleh, *The Persian Gulf and American Policy*, New York: Praeger 1982.

Esra Pakin Albayrakoğlu, "ABD-Körfez İşbirliği Konseyi İlişkilerinde İran Faktörü", *Uluslararası İlişkiler*, 2011, 8(31).

Faisal bin Salman al-Saud. *Iran, Saudi Arabia and the Gulf: Power Politics in Transition*, New York: I. B. Tauris 2003.

Geoffrey F. Gresh, *Gulf Security and the U.S. Military: Regime Survival and the Politics of Basing*, California: Stanford University Press 2015.

Gregory Gause, *The International Relations of the Persian Gulf*, New York: Cambridge Univerity Press 2010.

James E. Dornan, "The Nixon Doctrine and the Primacy of Détente", *The Intercollegiate Review*, 1974, 9(2).

James H. Noyes, *The Clouded Lens: Persian Gulf Security and U.S. Policy*, Stanford: Hoover Institution Press 1982.

James Onley, *Britain and the Gulf Shaikhdoms, 1820-1971: The Politics of Protection*, Qatar: Center for International and Regional Studies 2009.

Jeffrey Kimball, "The Nixon Doctrine: A Saga of Misunderstanding", *Presidential Studies Quarterly*, 2006, 36(1).

J. L. S. Girling, "The Guam Doctrine", *International Affairs (Royal Institute of International Affairs)*, 1970, 6(1).

John P. Miglietta, *American Alliance Policy in the Middle East, 1945-1992: Iran, Israel and Saudi Arabia*, Maryland: Lexington Books 2002.

Jonathan Kuiken, "Striking the Balance: Intervention versus Non-intervention in Britain's Oil Policy, 1957-1970", *Britain and the World*, 2015, 8(1).

Krista E. Wiegand, "Resolution of Border Disputes in the Arabian Gulf", *Territorial and Maritime Studies*, 2014, 1(1).

Lawrence Potter, (ed.) ve J. E. Peterson, *The Persian Gulf in History*, New York: Palgrave Macmillan 2009.

Lewis Sorley, *Arms Transfers Under Nixon: A Policy Analysis*, Lexington: University Press of Kentucky 1983.

Mahmud Şâkir, *Mausûatu Tarihi'l-Halici'l-Arabiyyi*, Amman: Dâru-l-Usême 2005.

Mehran Kamrava, *International Politics of the Persian Gulf*, New York: Syracuse University Press 2011.

Michael Curtis, *The Middle East: A Reader*, New York: Transaction Publishers 1986.

Michael T. Klare, *American Arms Supermarket*, Austin: University of Texas Press 1984.

Paul Roberts, *The End of Oil: On the Edge of a Perilous New World*, New York: Houghton Mifflin Harcourt 2004.

Rachel Bronson, *Thicker Than Oil: America's Uneasy Partnership with Saudi Arabia*, New York: Oxford University Press 2006.

R. P. Owen, "Britain's Informal Empire in the Gulf, 1820-1971", *Social Affairs*, 2005, 22(87).

Roham Alvandi, *Nixon, Kissinger, and the Shah: The United States and Iran in the Cold War*, New York: Oxford University Press 2016.

Roger Louis, "The British Withdrawal from the Gulf: 1967-71", *Imperial and Commonwealth History*, 2003, 31(1).

Scott Newton, “The Sterling Devaluation of 1967, the International Economy and Post- War Social Democracy”, *English Historical Review*, 2010, 125(515).

Seyyed Hossein Mousavian, *The Iranian Nuclear Crisis: A Memoir*, Baltimore: Carnegie Endowment for International Peace 2012.

Shohei Sato, “Britain’s Decision to Withdraw from the Persian Gulf, 1964–68: A Pattern and a Puzzle”, *Imperial and Commonwealth History*, 2009, 37(1).

Stephen Pelletiere, (ed.) ve Kenneth Katzman, “Searching for Stable Peace in the Persian Gulf”, *Strategic Studies Institute*, 1998.

Stephen McGlinchey, *US Arms Policies Towards the Shah’s Iran*, New York: Routledge 2014.

Tore Petersen, *Anglo-American Policy toward the Persian Gulf, 1978–1985: Power, Influence and Restraint*, Eastbourne: Sussex Academic Press 2015.

Tore Petersen, *Decline of the Anglo-American Middle East 1961-1969*, Brighton: Sussex Academic Press 2006.

Yoshimitsu Miyakawa, “U.S. Foreign Policy and Asia in the 1970s: From the Nixon Doctrine to the Carter Doctrine”, *Center for American Studies*, 1986, 8.

W. Fain, *American Ascendance and British Retreat in the Persian Gulf Region*, New York: Palgrave MacMillan 2008.

Yakub Halabi, *US Foreign Policy in the Middle East: From Crises to Change*, New York: Routledge 2009.

İnternet Kaynakları

<https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/frus/nixon/e4/65>